

ТЕМА 13. ЕВОЛЮЦІЯ ДЕРЖАВНОГО ЛАДУ В ІТАЛІЇ

- 1. Об'єднання Італії в 19 ст. Державний лад Італійського королівства.**
- 2. Державний лад Італії періоду фашистської диктатури.**
- 3. Державний лад Італії після Другої світової війни. Конституція 1947 року.**

1. Об'єднання Італії в 19 ст. Державний лад Італійського королівства.

На протязі середньовіччя Італія не становила єдиного державного організму, і на її сучасній території існувало більше десятку країн, які володіли повною незалежністю, або входили до складу більш потужних монархій. Починаючи з 962 року, територія Північної і Центральної Італії входила до складу Священної Римської Імперії під назвою королівство Італія, яке згодом розпалося на декілька менших державних утворень. Характерним було співіснування на сучасній території держав з монархічною та республіканською формами правління. Найбільш крупними країнами стали Міланське герцогство, Венеціанська республіка, Папська область, Флорентійська республіка. Значна частина країн потрапила під іноземний вплив у особі Австрії, Іспанії та Франції.

В Південній Італії існували протягом деякого часу, як незалежні, Неаполітанське та Сицилійське королівства, які згодом перейшли під контроль правлячих домів Іспанії.

Історія Італії, як держави в її сучасних кордонах, розпочинається в другій половині 19 століття з моменту об'єднання італійських країн у єдину державу. Об'єднання сталося у 1861 році навколо найбільш потужного на той момент королівства П'ємонт (Савойя). Процес об'єднання італійських земель навколо П'ємонту носив назву „Рісорджименто”.

Внаслідок об'єднання на територію новоутвореної держави була розповсюджена Конституція П'ємонту 1848р., яка мала назву Альбертинський статут. За цією Конституцією в Італії встановлювалася конституційна монархія.

Главою держави був король, влада якого передавалася у спадок. Як глава держави, він був наділений широкими законодавчими і виконавчими повноваженнями, які він здійснював разом з парламентом і урядом. Король був наділений правом затвердження і відхилення законів, видання декретів, формував уряд, призначав усіх вищих посадових осіб держави, оголошував війну і укладав мир, укладав міжнародні угоди, був верховним головнокомандувачем збройних сил.

Законодавчий орган Італії складався з двох палат – сенату і палати депутатів. Сенатори призначалися королем довічно, а палата депутатів обиралася строком на п'ять років населенням. Вибори депутатів проводилися за мажоритарною системою. Виборче право належало лише громадянам чоловічої статі, які досягли 30 річного віку. До виборів також допускалися громадяни-чоловіки, які досягли 21 річного віку, відповідали цензу писемності, або податковому цензу, або цензу нерухомості, або відбули службу у війську.

Центральним виконавчим органом Італії був уряд. Члени уряду призначалися і звільнялися королем і несли відповідальність перед ним. Відповідальність уряду перед парламентом країни не була передбачена.

Судова система складалася з підпорядкованих королівському прокурору мирових суддів (преторів), які одночасно були слідчими та обвинувачами, обласних трибуналів, які здійснювали розгляд справ за участі присяжних, апеляційного суду та верховного касаційного суду.

В конституції також проголошувалися основні демократичні свободи, однак були внесені застереження щодо можливості їх обмеження законами у разі виникнення загрози державі тощо.

На початку 20 століття в країні спостерігалася криза королівської влади, наслідком якої було поступове формування урядів підзвітних і підконтрольних парламенту та фактичне передання права розпускати парламент від короля до уряду.

Важливим фактором побудови держави та її розвитку були взаємовідносини між Італією і Папою Римським. В 1871 році більша частина

території Папської області була приєднана до Італії. Під світською владою Папи залишилася західна територія Риму – Ватикан, яка була оголошена незалежною державою. Італія визнавала його суверенітет у внутрішніх та зовнішніх відносинах, а також зобов'язувалася виплачувати щорічну ренту на утримання глави Ватикану. Не дивлячись на такі домовленості, Ватикан з часом вимагав повернення відсіченої території, внаслідок чого виник конфлікт з Італією. Враховуючи серйозні засоби міжнародного впливу, які були у Ватикану, конфлікт заважав нормальному розвитку Італійського королівства.

2. Державний лад Італії періоду фашистської диктатури.

Не дивлячись на те, що Італія вийшла із першої світової війни однією з держав-переможниць, політична та соціально-економічна ситуація в країні залишалась складною. В таких умовах підсилились революційні настрої серед населення, в країні назрівала кризова ситуація. В умовах соціальної кризи відбувся занепад декількох політичних сил (ліберальної партії, католицької партії, соціалістичної партії тощо), з одночасним зростанням впливу фашистського руху.

Перша фашистська організація була заснована колишнім соціалістом Беніто Муссоліні ще до закінчення першої світової війни в 1915 році під назвою „фаши революційної дії”, яка виступала за активну участь у війні та розподілі наслідків перемоги, територіальне розширення держави тощо. З часом була заснована організація учасників війни та інші фашистські організації, які окрім іншого вимагали покращення економічного стану та соціального становища робітників і селян, внаслідок чого здобули підтримку серед значної частини населення. В 1922 році за підтримки асоціації промисловців, асоціації аграріїв та армії Муссоліні поставив вимогу перед королем про передання йому влади. Враховуючи ситуацію, король вирішив призначити його прем'єр-міністром з переданням частини владних повноважень. Таким чином, влада в країні була фактично захоплена фашистами.

З захопленням влади фашистами італійська конституція формально не втратила своєї чинності, однак фактично не виконувалася. В 1925 році був прийнятий закон „Про обов’язки і прерогативи глави уряду”, згідно з яким більша частина владних повноважень в країні перейшла до рук глави уряду, який призначався монархом і визнавався відповідальним виключно перед ним. Усі члени кабінету призначалися королем і були особисто відповідальні перед ним і прем’єр-міністром. Враховуючи той факт, що король знаходився під впливом фашистських лідерів, уся влада в країні опинилася в руках прем’єр-міністра.

Окрім повноважень по здійсненню виконавчої влади в країні уряду також було надано право видавати акти, які регулюють виконання законів, функціонування адміністративного апарату. Також уряду надавалося право на прийняття актів з силою закону у „виключних випадках”, коло яких не було обмежено законом. Остання правомочність перетворила уряд на другий законодавчий орган в державі.

Одним з напрямків реформування державної влади, проведеного фашистами, була реорганізація і часткова ліквідація представницьких органів. За виборчим законом 1923 року та реформою політичного представництва 1928 року в країні була встановлена пропорційна виборча система, яка передбачала отримання кваліфікованої більшості голосів у парламенті політичною силою, яка набирала відносну більшість голосів на чергових парламентських виборах. Таким чином, фашисти забезпечили собі абсолютну більшість голосів у парламенті, яка давала їм можливість прийняття будь-яких рішень. Окрім цього, в період з 1926 по 1927 рік в країні були заборонені усі політичні партії окрім фашистської, під приводом забезпечення державної безпеки.

Паралельно йшла ліквідація виборних органів місцевого самоврядування із заміною їх на призначених центром посадових осіб та створених при них дорадчих органах. На муніципальному рівні влада була передана призначеному міністром внутрішніх справ подеста, на обласному – префекту. Дорадчі органи

призначалися також міністром внутрішніх справ як на муніципальному, так і на обласному рівнях.

В 1938 році вищенаведена система державної влади була замінена на нову систему, яка базувалась на ідеї „корпоративної держави”. Основною ідеєю корпоративної держави, яка популяризувалася фашистською пропагандою, було примирення власників і найманих працівників. За допомогою реформи фашистські лідери намагалися ще більше укріпити свою владу в країні. Вихідним елементом держави нового толку були корпорації і синдикати, які утворювалися урядом за галузевою ознакою і були покликані представляти інтереси найманих працівників і власників відповідної галузі.

Одним з кроків реформи було розпущення парламенту і передання його повноважень до рук „Палати фашій і корпорацій”. До складу цього представницького органу входили члени уряду, представники корпорацій, вищих органів фашистської партії. До складу палати входили 650 членів, які призначалися особисто Муссоліні.

Важливу роль у механізмі корпоративної держави грала фашистська партія, яка перетворилася у суворо централізований державний орган. Партійні органи фактично замінили органи державної влади, і до них перейшли основні функції щодо управління державної та вироблення державної політики.

Особлива роль у партійній системі та системі державного апарату належала Беніто Муссоліні, який був визнаний вождем нації, главою уряду, міністром внутрішніх справ і оборони, главою партії. Йому було присвоєно титул „дуче” (вождь) і при цьому було зауважено, що він є незмінним і займає свої посади довічно. Таким чином, в руках однієї особи була сконцентрована майже уся повнота державної влади.

Партійні органи ділилися на одноосібні і колегіальні. Останні виконували здебільшого дорадчі функції. До одноосібних органів належали „дуче”, генеральний та адміністративний секретарі, які були найближчими помічниками вождя, федеральні секретарі, які очолювали фашистські організації провінцій, та секретарі нижчих партійних ланок. При кожному з

одноосібних керівників створювався дорадчий орган: при „дуче” – Велика фашистська рада, при генеральному секретарі – Національна директорія, при адміністративному секретарі – Національна рада, при федеральних секретарях – провінційна директорія, при секретарях – директорії. Усі органи були призначуваними посадовими особами вищого рівня.

Важливе місце у системі державного механізму фашистської Італії належало силовим органам та судовій системі, які формувалися головним чином шляхом розширення раніше існуючих органів. Основною ланкою в системі силових органів була поліція, яка поділялася на загальну поліцію, поліцію безпеки, корпус карабінерів. Очолював поліцію міністр внутрішніх справ, який призначався королем за поданням прем'єра (цю посаду обіймав Муссоліні). На рівні області поліцейські підрозділи очолювали префекти, які призначалися міністром.

Окрім суто поліцейських структур в країні була створена „добровільна міліція суспільної безпеки”, яка діяла під особистим керівництвом вождя, і основною метою якої було боротьба проти відкритих проявів непокори режиму. Цей підрозділ був воєнізованим, а його чисельність перевищувала регулярну армію.

Система кримінальних судів республіки також була дещо розширена і змінена. Окрім існуючих судових органів були введені поліцейські трибунали, які здійснювали розгляд справ, пов'язаних з антифашистськими проявами. Суди присяжних були замінені на суди шефенів. Останні підбиралися із числа чиновників і призначалися королем за поданням міністра юстиції. Під час досудового слідства діяла презумпція винності обвинуваченого, і він був майже позбавлений усіх процесуальних прав на захист. Отже, судова система фактично обслуговувала інтереси фашистської партії, не зберігаючи навіть формальні принципи відкритого, справедливого, незалежного судочинства.

3. Державний лад Італії після Другої світової війни. Конституція 1947 року.

Після закінчення Другої світової війни влада фашистів в Італії була скинена. Така ситуація була викликана загальним невдоволенням населення у методах керівництва фашистської верхівки, складним соціально-економічним станом і поразкою у війні.

Внаслідок зростання виступів проти влади та враховуючи окупацію півдня Італії військами союзників, король був вимушений відправити уряд Муссоліні у відставку і передати владу у руки маршала Бадольо. Ця подія сталася 25 липня 1943 року, ще до моменту закінчення війни. В 1945 році, після визволення Італії від військ фашистської Німеччини, в країні було сформовано Тимчасовий уряд, який добився зречення від престолу короля Віктора Мануїла, який скомпрометував себе співпрацею з фашистами.

У червні 1946 року було проведено вибори до установчих зборів, які мали прийняти нову конституцію, а також одночасно було проведено референдум щодо форми правління. Під час референдуму з невеликою перевагою більшу підтримку отримав варіант республіканської форми.

22 грудня 1947 року Установчими зборами була прийнята Конституція Італійської республіки, яка вступила в силу з початку 1948 року.

Конституція проголосила Італію демократичною республікою і встановила, що суверенітет належить народові. В конституції закріплено широке коло демократичних прав і свобод: рівність усіх перед законом, рівноправність громадян незалежно від соціальної, політичної, національної і іншої приналежності, свобода особистості і її особиста недоторканість, свобода зборів, союзів, політичних партій тощо. В галузі соціально-економічних прав були проголошені право на працю, право на справедливую винагороду за працю, рівність, незалежно від статевої ознаки, у економічній галузі, свобода профспілок, участь працівників в управлінні компанією.

Державний лад.

Італія є парламентською республікою, з унітарним устроєм та демократичним режимом.

Главою держави є Президент, який обирається строком на 7 років спеціальною колегією, яка складається з членів обох палат італійського парламенту та з представників від представницьких органів місцевого самоврядування адміністративно-територіальних одиниць першого рівня (областей) з розрахунку по три від кожної області і один від однієї з них. Президентом може бути обраний громадянин Італії, який досяг 50-річного віку і який володіє повним обсягом політичних прав.

Основні функції і повноваження Президента:

- призначення строку (дня) парламентських виборів;
- має право розпустити парламент;
- призначає і звільняє державних службовців високого рангу;
- володіє правом помилування;
- представляє державу у міжнародних відносинах;
- є верховним головнокомандувачем;
- має право накладати відкладальне вето на закони;
- здійснює промульгацію законів;
- у визначених законодавством випадках видає декрети, які мають силу закону.

Усі акти, які видаються Президентом, потребують контрасигнації з боку відповідного галузевого міністра, який несе за них відповідальність.

Найвищим органом законодавчої влади в Італії є двопалатний парламент, до складу якого входять Палата Депутатів (нижня палата) і Сенат (верхня палата).

До складу нижньої палати входять 630 депутатів, які обираються шляхом загальних і прямих виборів за пропорційною системою. Термін перебування депутатів на посаді складає п'ять років. У виборах приймають участь особи, які досягли 18-річного віку. Депутатом може стати особа, яка є громадянином Італії та досягла віку 25 років.

До складу верхньої палати, яка є палатою територіального представництва, входять 315 сенаторів. Кількість сенаторів від кожної області пропорційна населенню даної області. Вибори у Сенат проходять за

пропорційною виборчою системою. У виборах приймають участь особи, які досягли 25-річного віку; сенатором може стати громадянин Італії, який досяг 40-річного віку.

Основними функціями парламенту є прийняття законів, бюджету та здійснення контролю за діяльністю уряду. Парламентський контроль здійснюється у формі інтерпеляцій, резолюцій, розслідувань тощо. Уряд держави несе відповідальність перед обома палатами парламенту. Обидві палати парламенту є рівними щодо здійснення процесу прийняття законодавчих актів.

Законодавчий процес. Італійський законодавчий процес відзначається деякими особливостями, порівняно з законодавчими процесами інших держав. Отже, законопроект перед його прийняттям проходить три читання. Під час першого читання в обох палатах оголошується назва, короткий зміст і мета законопроекту. Після цього він передається в одну з постійних комісій, яка обговорює проект у другому читанні, вносить до нього зміни і доповнення. Під час третього читання законопроект обговорюється на засіданні кожної з палат та по ньому проводиться голосування. У випадку розбіжностей між обговоренням і голосуванням у палатах створюється погоджувальна комісія з представників обох палат, яка займається прийняттям єдиного тексту законопроекту. Палати можуть прийняти рішення, згідно з яким законопроект може передаватись для прийняття в постійну комісію, яка розглядала його на попередній стадії законодавчого процесу. Забороняється передавати для прийняття в комісії законопроекти, які стосуються окремих питань, що визначені законодавством. Більшість законів приймається саме в комісіях, що і складає особливість італійського процесу прийняття законів. Після прийняття закону він направляється Президенту, який на протязі місяця здійснює його підписання і оприлюднення. Президент вправі накласти відкладальне вето, яке долається абсолютною більшістю складу обох палат парламенту.

Найвищим органом виконавчої влади, який здійснює реальне керівництво державою, є Рада міністрів. Очолює Раду прем'єр-міністр, який призначається

президентом зі складу лідерів парламентської більшості. Призначення інших членів уряду здійснюється за поданням прем'єр-міністра теж Президентом держави. Прем'єр-міністр та члени уряду несуть відповідальність перед парламентом за свою діяльність. Парламент вправі відправити уряд у відставку, у випадку через винесення йому вотуму недовіри.

Основні функції і повноваження уряду:

- здійснює управління державним апаратом;
- володіє правом законодавчої ініціативи;
- видає акти підзаконного характеру (регламенти), а також в порядку делегованого законодавства видає акти, які мають силою закону, тобто фактично здійснює законодавчі функції;
- приймає участь у здійсненні зовнішньої політики держави.

Органами судової влади в Італії є суди конституційної, загальної та адміністративної юрисдикції. Систему загальних судів очолює Вищий Касаційний Суд, до її складу входять апеляційні суди та суди першої інстанції; систему органів адміністративної юрисдикції - Державна Рада, яка також виконує функції консультативного органу в правовій галузі щодо уряду держави. Органом конституційної юрисдикції є Конституційний Суд, до складу якого входять призначені в рівних пропорціях Президентом, парламентом (на спільному засіданні обох палат), і вищими органами загальної і адміністративної юрисдикції 15 членів, на 9-річний термін.

Італія є унітарною державою, яка поділяється на двадцять областей, п'ять з яких наділені автономним статусом: автономні області Трентино-Альо-Адідже, Вале-д'Аоста, Сардинія, Сицилія, Фриулі-Венеція-Джулія; інші області: П'ємонт, Лигурія, Венеція, Емілія-Романья, Ломбардія, Умбрія, Тоскана, Лаціо, Марке, Молізе, Аbruцці, Кампанія, Апулія, Базіліката, Калабрія. Статус автономних областей визначається Конституцією і статутами областей. В свою чергу області поділяються на провінції, а провінції на комуни.

На кожному рівні адміністративно-територіального устрою обираються представницькі органи місцевого самоврядування - ради. Ради автономних

областей наділені правом прийняття місцевих законів. Строк повноважень обласних рад – п'ять років. Ради утворюють виконавчі органи - джунти, які обирають своїх голів. В кожній з областей діє призначений урядом комісар, який здійснює контрольні функції за діяльністю органів місцевого самоврядування та координує роботу органів державної влади на місцях.